

"מי ששוכח את העבר נידון לחזור עליו"

ההבטחה של "לעולם לא שוב", שנולדה מאפר השואה, הייתה אבן יסוד בחוק זכויות האדם הבינלאומי ובתודעה המוסרית הגלובלית. עם זאת, כפי שהזהיר ג'ורג' סנטיאנה בציטוט שכותרת מאמר זה, הדמיון בין זוועות העבר למשברים הנוכחיים חושף המשכיות מטרידה הן באידיאולוגיות המזינות רצח עם והן בכשלים המערכתיים המאפשרים זאת. מאמר זה חוקר דמיון זה בשלושה פרקים: ראשית, תפקיד העליונות והדה-הומניזציה בשואה והכישלון של מוסדות בינלאומיים כמו חבר הלאומים והבית הדין הבינלאומי הקבוע (PCIJ) למנוע או לעצור אותה; שנית, הדמיון המפתיע בהשקפת ישראל כלפי ערבים, במיוחד פלסטינים, ופעולותיה בעזה; ושלישית, הראיות המשכנעות ל-**כוונה פלילית (mens rea)** ו-**מעשה פלילי (actus reus)** שמבססות רצח עם בעזה, תוך הדגשת החובה המוסרית והמשפטית של מדינות ופקידים לפעול תחת ההבטחה "לעולם לא שוב", אמנת רצח העם, ועקרון האחריות להגן (R2P).

עליונות, דה-הומניזציה, וכישלון מוסדות בינלאומיים

השואה, אחת מרציחות העם השיטתיות בהיסטוריה, נתמכה על ידי אידיאולוגיה של עליונות גזעית ודה-הומניזציה שצדקה את השמדת שישה מיליון יהודים ומיליונים אחרים. האידיאולוגיה הנאצית, ששורשיה בתפיסת העליונות הארית, הציבה את היהודים כסכנה תת-אנושית לאומה הגרמנית. תעמולה תיארה יהודים כ"מזיקים", "טפילים" ו"אויב גזעי", תוך שלילת אנושיותם והקלה על השמדתם השיטתית. דה-הומניזציה זו לא הייתה מעשה ספונטני, אלא אסטרטגיה מכוונת, כפי שנראה בנאומי היטלר ובתעמולת גבלס, שמסגרו את היהודים כאיום קיומי שדורש חיסול למען הישרדות גרמניה.

המשטר הנאצי ריכז יהודים בגטאות כמו ורשה, שם רעב ומחלות הרגו עשרות אלפים, לפני שגורשו למחנות השמדה כמו אושוויץ לרצח תעשייתי באמצעות תאי גזים. הכוונה להשמיד את היהודים כקבוצה הייתה מפורשת ב"פתרון הסופי", ועמדה בדרישות ה-**כוונה פלילית** לרצח עם, בעוד המעשים—הריגה, גרימת נזק חמור, הטלת תנאים קטלניים, מניעת לידות באמצעות עיקור, והריגת 1.5 מיליון ילדים—מילאו את ה-**מעשה פלילי** לפי אמנת האו"ם למניעת רצח עם (1948).

מוסדות בינלאומיים, בעיקר חבר הלאומים וה-PCIJ, לא הצליחו למנוע או לעצור רצח עם זה בשל חולשות מבניות ומציאויות גיאופוליטיות. חבר הלאומים, שהוקם ב-1920 לשמירת השלום, חסר מנגנוני אכיפה והסתמך על החלטות פה אחד, מה שאפשר למעצמות כמו צרפת ובריטניה לתעדף פיוס עם גרמניה הנאצית על פני התערבות. ועידת אוויאן (1938), בתמיכת חבר הלאומים, לא הצליחה לטפל במשבר הפליטים היהודים, שכן רוב המדינות סירבו לקבל פליטים, ובכך אפשרו את זוועות הנאצים. ה-PCIJ, הזרוע המשפטית של חבר הלאומים, יכל לפתור סכסוכות בין מדינות, אך לא היה לו מנדט או כוח לטפל בזוועות פנימיות כמו השואה, מה שמשקף את עדיפות הריבונות על פני זכויות אדם באותה תקופה. עד שהיקף השואה המלא נודע, חבר הלאומים פורק, והעולם היה במלחמה, מה שהדגיש את הכישלון הקטסטרופלי של מנגנונים בינלאומיים להגן על אוכלוסיות פגיעות.

דמיון בהשקפת ישראל כלפי ערבים ופעולותיה בעזה

השקפת ישראל כלפי ערבים, במיוחד פלסטינים, ופעולותיה בעזה חושפות דמיון מצמרר לשואה, ששורשיו באידיאולוגיות של עליונות, דה-הומניזציה ואלימות שיטתית. הצהרות היסטוריות של מנהיגים ישראלים מראות כוונה ארוכת שנים להדיר או להשמיד פלסטינים. יוסף וייץ (שנות ה-40) קרא ל"ארץ ישראל... ללא

ערבים", ודגל ב"טרנספר" של כל הפלסטינים, מבלי להשאיר "כפר אחד, שבט אחד". מנחם בגין (1982) טען כי היהודים הם "הגזע העליון", ותייג גזעים אחרים כ"חיות ובהמות, במקרה הטוב בקר", מהדהד את עליונות האריים הנאצית. רפאל איתן (1983) דמיין פלסטינים כ"ג'וקים מסוממים בבקבוק" לאחר שהארץ תתיישב, תוך דה-הומניזציה שלהם בדומה לתעמולה הנאצית. לאחרונה, צעדת הדגל בירושלים (2023) ראתה אלפים צועקים "מוות לערבים" ו"מי ייתן וכפרך יישרך", בעוד כנס מתנחלים ב-2024 תכנן "להתיישב בעזה", תוך דמיון לעתיד "ללא חמאס"—ובמובלע ללא פלסטינים. בנוסף, שר המורשת אמיחי אליהו הצהיר בנובמבר 2023 כי אחת האפשרויות של ישראל במלחמה נגד חמאס עשויה להיות "להטיל פצצה גרעינית על רצועת עזה", הערה שגם אם נדחתה על ידי ראש הממשלה בנימין נתניהו, משקפת רטוריקה קיצונית של השמדה שחזרה על עצמה בקריאות רבות להרס מוחלט של עזה, הן ברשתות החברתיות והן במקומות אחרים.

עמדות אלה מתורגמות לפעולות בעזה המשקפות טקטיקות נאציות. עזה, עם 2.1 מיליון אנשים כלואים ב-365 קמ"ר תחת מצור מאז 2007, דומה לגטו נאצי, שהפך כעת למה שניתן לתאר כ"מחנה השמדה גדול". מאז אוקטובר 2023, מסע ישראל הרג למעלה מ-40,000 פלסטינים, כולל 15,000 ילדים, באמצעות הפצצות, לפי רשויות הבריאות בעזה (סוף 2024). מצור מוחלט בן חודשיים (עד מאי 2025), שאושר על ידי ישראל כץ ("שום סיוע הומניטרי לא עומד להיכנס לעזה") ובצלאל סמוטריץ' ("לא גרגיר חיטה"), גרם לרעב, עם 1.1 מיליון בסכנת רעב וילדים שמתים מתת-תזונה, לפי דוחות האו"ם (2024). הרס תשתיות—70% מהדיור, רוב בתי החולים—יוצר תנאים בלתי נסבלים, בעוד השימוש בזרחן לבן נקשר לעיוותים מולדים, לפי Human Rights Watch (2023). בגדה המערבית, המתוארת כ"גטו" עם מחסומים והתנחלויות, נרצחו 83 ילדים ב-2023, כפול מהסך של השנה הקודמת, בצל פעולות צבאיות מוגברות, לפי יוניסף.

מאמר ב"טיימס אופ ישראל" מ-2024 שקרא ל"מרחב מחיה" בגדה המערבית כדי להתאים לאוכלוסיית ישראל ההולכת וגדלה (15.2 מיליון עד 2040) משקף ישירות את השאיפות הטריטוריאליזם הנאציות, שהצדיקו רצח עם כדי לפנות מקום למתנחלים גרמנים. הצהרות של פקידי ישראלים, כמו "חיות אנושיות" של יואב גלנט (2023) ומסמך פרלמנטרי הדורש מצה"ל "להרוג את כל מי שלא מניף דגל לבן" (2025), ממשיכות לדמוניזציה ולמקד בפלסטינים באופן לא מבחין, בדומה למדיניות הנאצית כלפי יהודים. ההערה הנוספת של סמוטריץ' בנובמבר 2023 כי ישראל תשלוט בעזה לאחר המלחמה מרמזת על תוכנית ארוכת טווח לחסל את הנוכחות הפלסטינית, בהתאם לחזון כנס המתנחלים וקריאות היסטוריות לארץ ללא ערבים. אלימות שיטתית זו, שאפשרה הכליאה המוקדמת בעזה ובגדה המערבית, משקפת את השימוש של השואה בגטאות ובמחנות לבידוד והשמדה.

ראיות לרצח עם בעזה והחובה הגלובלית לפעול

הראיות בעזה מבססות הן **כוונה פלילית** והן **מעשה פלילי** לרצח עם לפי אמנת האו"ם למניעת רצח עם וסטטוט רומא, ומחייבות מדינות ופקידים לפעול תחת ההבטחה "לעולם לא שוב", אמנת רצח העם, ודוקטרינת R2P.

כוונה פלילית: הכוונה להשמיד פלסטינים בעזה ניכרת בדפוס של רטוריקה דה-הומניזציה ומדיניות מפורשת. הצהרות היסטוריות (וייץ, בגין, איתן) קבעו תקדים להדרה, בעוד הצהרות עכשוויות מאשרות כוונה זו בפעולה: "חיות אנושיות" של גלנט, "לא גרגיר חיטה" של סמוטריץ', "שום סיוע הומניטרי" של כץ, ו"מוות לערבים" של צעדת הדגל ממסגרים את הפלסטינים כקבוצה שיש להשמיד. תוכנית כנס המתנחלים לעזה "ללא חמאס"—ובמובלע ללא פלסטינים—מתיישרת עם קריאות רבות להשמדה מוחלטת של עזה, הן ברשתות החברתיות והן במקומות אחרים, כמו הצעת אליהו ב-2023 "להטיל פצצה גרעינית על רצועת עזה". הטענה של סמוטריץ' כי ישראל תשלוט בעזה לאחר המלחמה מצביעה על חזון לחסל לחלוטין את הנוכחות הפלסטינית. אי-ציותה של ישראל לצעדים של בית הדין הבינלאומי (ביה"ד) ב-2024, שהורו על

גישה לסיוע למניעת רצח עם, מחברת מעשים אלה לכוונה, שכן היא מראה בחירה מכוונת להחמיר תנאים קטלניים.

מעשה פלילי: פעולות ישראל עומדות במספר מעשים של רצח עם: (1) **הריגה:** 40,000 הרוגים בעזה, 83 ילדים בגדה המערבית (2023); (2) **נזק חמור:** הפצצות, פציעות, טראומות וחשיפה לכימיקלים (זרחן לבן); (3) **תנאי חיים:** מצור, רעב והרס תשתיות, שיוצרים תנאים בלתי נסבלים; (4) **מניעת לידות:** הפלות ונזקים רבייתיים עקב תת-תזונה וכימיקלים; (5) **העברת ילדים:** הריגת 15,000 ילדים בעזה, 83 בגדה המערבית ("העברה לקברות"). התקפות צעדת הדגל ואלים בגדה המערבית מוסיפות לדפוס זה, ומראות קמפיין שיטתי בכל השטחים.

ראיות אלה עומדות בסף החוקי לרצח עם, שכן ביה"ד (2024) מצא סיכון סביר ובית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC) הוציא צווי מעצר נגד נתניהו וגלנט בגין פשעי מלחמה, כולל שימוש ברעב כשיטת לחימה. הדמיון לשואה—אידיאולוגיה עליונית, דה-הומניזציה, ריכוז והריגה שיטתית—מדגיש את חומרת המשבר. ההערה של אליהו על פצצה גרעינית, גם אם נדחתה, משקפת רטוריקה קיצונית, שיחד עם חזון סמוטריץ' לשליטה לאחר המלחמה, מצביעה על נכונות לשקול השמדה מוחלטת, מה שמוכיח עוד יותר כוונה לרצח עם. עם זאת, מוסדות בינלאומיים נכשלים שוב: האו"ם משתתק על ידי וטו של ארה"ב, פסיקות ביה"ד אינן ניתנות לאכיפה, וצווי ה-ICC חסרים אכיפה, מה שמשקף את כשלי חבר הלאומים במהלך השואה.

תחת ההבטחה "לעולם לא שוב", שנולדה מהלקחים של השואה, אמנת רצח העם (סעיף I מחייב מדינות למנוע ולהעניש רצח עם), ודוקטרינת R2P (מדינות חייבות להגן על אוכלוסיות מרצח עם, עם התערבות בינלאומית אם הן נכשלות), לכל מדינה ופקיד יש חובה מוסרית ומשפטית לפעול. זה כולל הטלת סנקציות, הפסקת סיוע צבאי לישראל (למשל, 17 מיליארד דולר מארה"ב מאז 2023), אכיפת צווי ICC, ותמיכה בהתערבות הומניטרית לסיום המצור וההפצצות. אי-פעולה חוזרת על טעויות חבר הלאומים, ובוגדת בהבטחה להגן על האנושות מפני רצח עם.

סיכום

השואה ועזה חושפות המשכיות טראגית באידיאולוגיות של עליונות ודה-הומניזציה שמזינות רצח עם, ובכשלים המערכתיים של מוסדות בינלאומיים שמאפשרים זאת. האו"ם, ביה"ד וה-ICC, משתתקים על ידי פוליטיקה של מעצמות ונורמות ריבונות, נכשלים לעצור את פעולות ישראל בעזה, שנתמכות על ידי היסטוריה של רטוריקה עליונית וכוונה לעקור פלסטינים. הראיות ל-**כוונה פלילית ו-מעשה פלילי**, שמתחזקות על ידי הצהרות קיצוניות כמו הצעת אליהו להשמדה גרעינית וחזון סמוטריץ' לשליטה לאחר המלחמה, מבססות רצח עם מעבר לכל ספק סביר. החובה של הקהילה הגלובלית תחת "לעולם לא שוב", אמנת רצח העם ו-R2P דורשת פעולה מיידית לעצור את הזוועות בעזה, פן ההיסטוריה תחזור על פרקיה האפלים ביותר. ההבטחה "לעולם לא שוב" חייבת להיות יותר ממילים—היא חייבת להפוך לקריאה לפעולה למען צדק, הגנה ואנושיות.